

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

ט"ז בחשוון תשע"ח
5 בנובמבר 2017

לכבוד :

המורים המלמדים תלמידים כבדי שמיעה וחירשים בחטיבה העליונה

**הוראת תלמידים כבדי שמיעה וחירשים (07 קוד 3 וקוד 4)
לקראת בגרות בעברית: הבנה, הבעה ולשון –
המשך לחוזר המפמ"ר להוראת העברית לחטיבה העליונה תשע"ח**

חוזר זה משלים את **חוזר המפמ"ר** להוראת עברית תשע"ח בחטיבות העליונות ומפרט את הדגשים בהוראת תלמידים כבדי שמיעה וחירשים ובהבחנותם בבחינת הבגרות בעברית: הבנה, הבעה ולשון.

תלמיד כבד שמיעה או חירש (07 קוד 3 וקוד 4) זכאי להיבחן בשאלון מותאם לכבדי שמיעה וחירשים (שאלון 11281 – עברית: הבנה, הבעה ולשון לכבדי שמיעה וחירשים) או להיבחן בשאלון לנבחנים הכלליים בתוספת 10 נקודות לציון הבחינה.

חלוקת השעות המומלצת בעברית לכיתות שמע היא 4-5 ש"ש בכיתה י ו-5-6 שעות בכיתה י"א (או י"א-י"ב).

לפרטים נוספים בכל הנוגע לזכאות לתלמידים כבדי שמיעה וחירשים :

גב' לי-את גולד, מדריכה ארצית חט"ע בחינוך תלמידים כבדי שמיעה וחירשים -
liatgo@education.gov.il

ד"ר הינדי שטרן, מדריכה ארצית בחינוך תלמידים כבדי שמיעה וחירשים -
sternh@biu.ac.il

אתר הפיקוח על תלמידים כבדי שמיעה וחירשים :
<https://sites.google.com/a/lakash.tzafonet.org.il/main> (בלשונית תכניות לימודים).

תוכן הנושאים בחוזר זה :

1. מפרט התכנים לשאלון החיצוני 11281 (70%) המותאם לתלמידים כבדי שמיעה וחירשים 3
2. ההערכה הבית-ספרית במסגרת 30% (סמל דיווח 11283)..... 10
3. שאלון 30% לנבחני משנה ולנבחנים אקסטרניים (סמל שאלון 11282)..... 12

בברכה,

תומר בוזמן
המפמ"ר על הוראת העברית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

העתקים

מר שמואל אבואב, מנכ"ל משרד החינוך
ד"ר מוישי ויינשטוק, יו"ר המזכירות הפדגוגית
מר משה זעפרני, מנהל אגף השפות
גב' דסי בארי, מנהלת האגף לחינוך על יסודי
מר דויד גל, מ"מ מנהל אגף בכיר בחינות
ד"ר הינדי שטרן, מדריכה ארצית בחינוך תלמידים כבדי שמיעה וחירשים, האגף לחינוך מיוחד
גב' אילנה כהן, מנהלת מכון סאלד

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

1. מפרט התכנים לשאלון החיצוני 11281 (70%) המותאם לתלמידים כבדי

שמיעה וחירשים

משקל	דגשים	ממדים	נושאים	תחום
30 נקודות	הפרק יכלול שני טקסטים. סך המילים בטקסט יהיה 450-600 המילים. השאלות תהיינה שאלות הבנה בכל ממדי ההבנה.	ממדי ההבנה: <ul style="list-style-type: none"> • איתור מידע מפורש וארגונו מחדש (אחזור) • אוצר מילים • פרשנות והיסק • הערכה וביקורת (ראו הפירוט בהמשך)	<ul style="list-style-type: none"> • טקסט מידע • טקסט טיעון • טקסט מדריך (שימושי) 	הבנת הנקרא
20 נקודות	היקף הכתיבה הנדרש הוא 150-200 מילים. מיזוג זה נועד להכשיר את התלמידים לכתיבה אקדמית של סקירת כמה מקורות לטקסט אחד.	ממדי הערכה: פעולות סיכום <ul style="list-style-type: none"> • השמטה • הכללה • הבניה אזכור מקורות מידע <ul style="list-style-type: none"> • דרכי מסירה • גיוון בפועלי הבעה • רישום ביבליוגרפי (ראו הפירוט בהמשך)	<ul style="list-style-type: none"> • סיכום ממוזג של שני טקסטים בהתאם לדרישות המטלה ומטרותיה 	הבעה בכתב
50 נקודות	התלמיד יבחן באחת המערכות הלשוניות (צורות או תחביר) בהתאם לאפשרות שנבחרה על-ידי בית הספר. שאלות בתקינות בשם המספר הן שאלות חובה לכל הנבחנים.	<ul style="list-style-type: none"> • זיהוי הבנה המרה פירוק • תקינות (בתחביר - סימני פיסוק (ראו מפרט התכנים בהמשך)	<ul style="list-style-type: none"> • מערכת הצורות או תחביר • תקינות בשימוש בשם המספר 	לשון

פירוט ממדי ההבנה

א. איתור מידע מפורש וארגונו מחדש (אחזור)

- איתור פרטים מפורשים (גלויים) בטקסטים
- זיהוי קשרים לוגיים גלויים (כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, והסתייגות)
- זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט
- זיהוי רצפים בטקסט
- ארגון אחר של פרטי המידע בטקסט (כגון סידור מידע ברצף או שיבוץ מידע בטבלה)

ב. פרשנות והיסק של מידע שאינו מפורש

- הבנת הנושא העיקרי
- הבנת הרעיון המרכזי בטקסטים
- הבנת רעיונות שונים בטקסטים
- הבנת מטרות הטקסטים
- הבנת עמדתו של כותב הטקסט
- הבנה של עמדות שונות המוצגות בטקסטים
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך ההקשר
- הבנה של אזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות (הכללה)
- השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסטים
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו
- הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים: חזרות, שדה סמנטי, נרדפות, ניגודיות, שאלות, פנייה לנמענים, סיפור, שימוש בציטוטים שימוש במילים ריגושיות (קונוטציות)
- הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)
- תפקידיהם של סימני הפיסוק בטקסט (כגון מירכאות, סוגריים)

ג. הערכה וביקורת

- הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן
- השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקורא
- יישום המידע שבטקסט והמסקנות העולות ממנו בהקשרים אחרים

פירוט ממדי הערכת הכתיבה הממזגת

בפרק זה תידרש כתיבה הממזגת שני טקסטים בהתאם לדרישות המטלה ולמטרותיה.

מרכיבים מרכזיים להערכתו של מיזוג מידע:

- השמטה, הכללה והבנייה
 - **השמטה** – הפחתת מידע שאינו חיוני למטרת המיזוג
 - **הכללה** – ניסוח מכליל של מידע משותף מהטקסטים השונים והימנעות מחזרה על אותם רעיונות מפי כותבים שונים
 - **הבניה** – בנייה מחודשת של הטקסט על פי מטרות המיזוג
- נאמנות למקורות המידע
- הימנעות מהעתקה גורפת של חלקים גדולים ממקורות המידע השונים
- אזכור מקוצר של מקורות המידע בגוף הטקסט (כגון שם המשפחה של המחבר, שנת פרסום)
- רישום ביבליוגרפי על פי המוסכמות האקדמיות: שם המחבר/ים; שנת הפרסום; שם המאמר/שם הספר; בימת הפרסום
- שימוש בדרכי מסירה שונות, כגון דיבור ישיר, דיבור עקיף, דיבור משולב והסגרים
- שימוש מדויק ומגוון בפועלי הבעה / אמירה¹

¹ נא לקרוא בנושא את המאמר רוזנר, ר' (תש"ס). [השימוש בפועלי הבעה בסיכום לסוגיו](#). איגרת מידע מ"ז. ירושלים: משרד החינוך – האגף לתכניות לימודים, עמודים 42-58.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

משקלים המציינים בעלי מקצוע או תכונות :

- קָטָל (חיט)
- קָטִיל (פקיד)
- קָטָלָן (רקדן)

משקלים המציינים מקומות :

- מְקָטָל (מגרש)
- מְקָטָלָה (משטרה)

משקלים המציינים כלים ומכשירים :

- מְקָטָל (מברג)
- מְקָטָלָה (מזמרה)
- מְקָטָלָת (מחברת)
- קָטִיל (חליל, גביע)

משקלים המציינים מחלות או מומים :

- קָטָלָת (צהבת)
- קָטָל (אילם)

משקלים המציינים קבוצות או אוספים :

- קָטָלָת (צנרת)
- תְּקָטוּלָה (תחבורה)

שמות הפעולה / שמות עצם מופשטים הנוטים במשקלי שמות הפעולה :

- קָטִילָה (שמירה), קָטָלָה (גניבה) - בניין קל
- הַקָּטָלָה (הפקדה), הַקָּטָל (הספק) - בניין הפעיל
- קָטוּל (סיפור), קָטָלָה (חבלה) - בניין פיעל
- הַתְּקָטָלוּת (התפקדות, השתמטות) - בניין התפעל

משקלי הבינוני המציינים בעלי מקצוע :

- קוֹטָל (סופר), קוֹטָלָת (מוכרת) - בניין קל
- נְקָטָל (נספח), נְקָטָלָת (נספחת) - בניין נפעל
- מְקָטִיל (מזכיר), מְקָטִילָה (מזכירה) - בניין הפעיל
- מְקָטָל (מפקד), מְקָטָלָת (מרגלת) - בניין פיעל
- מְתָקָטָל (מתאגרף), מְתָקָטָלָת (מתלמדת) - בניין התפעל

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

- זיהוי צורנים סופיים ומשמעויותיהם ומיונם על פי הרשימה הזאת :

צורנים סופיים המציינים בעלי מקצוע או תכונות :

- סָן - מסעדן, מהפכן
- סָאי - בנקאי, חקלאי

צורנים סופיים המציינים מקומות :

- סוֹן - פעוטון, גנון
- סָה - ספרייה, מעדנייה

צורנים סופיים המציינים כלים ומכשירים :

- סוֹן - שעון
- סָה - סבונייה
- סָן - פותחן

צורן סופי המציין קבוצות ואוספים :

- סוֹן - שאלון, מילון

צורנים סופיים המציינים הקטנה :

- סוֹן - ספלון
- סִית - כרית
- סָה - עוגייה

צורנים סופיים המציינים מוצא או שייכת למדינה :

- סָה - רוסייה, מצרייה
- סִי - מצרי, רומני

צורן סופי המציין שפה :

- סִית - עברית, ספרדית

צורן סופי המציין סדר :

- סוֹן - ראשון, אחרון

צורן סופי המציין פרטי לבוש :

- סָה - גופייה

צורן סופי המציין כלי תחבורה :

- סִית - משאית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

● **אפשרות ב: תחביר**

- ניתוח משפטים מכל הסוגים: פשוט, איחוי (מאוחה), מורכב (בעל פסוקית אחת), לרבות משפטים בעלי חלקים כוללים.
במשפט איחוי יידרש הנבחן לתיחום האיברים.
במשפט מורכב יידרש הנבחן לתיחום הפסוקית וציון תפקידה התחבירי. על הנבחן להכיר ולזהות את הפסוקיות האלה: מושא, תיאור ולואי.
 - ניתוח המשפט לפרטיו: נושא, נושא: פועל, שמני, מורחב ודמוי פועל (יש-אין), האוגד לסוגיו, מושא (בלא הבחנה בין סוגי המושאים), תיאור (בלא הבחנה בין סוגי תיאורים), לוואי, תמורה, הסגר.
 - קשרים לוגיים בין חלקים במשפט ובין יחידות שיח: זמן, סיבה, תכלית, תנאי השוואה ועימות, ויתור (כולל ניגוד).
 - קשרים בין חלקים כוללים במשפט: ריבוי והוספה, ניגוד, צמצום וברירה
 - המרות בין מבנים תחביריים, פירוק משפטים למשפטים עצמאיים והרכבת משפטים ליחידות שיח.
 - דרכי מסירה: דיבור ישיר, דיבור עקיף, הסגר
 - תקינות מבחינת פיסוק: נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, מירכאות, נקודתיים
- לא יידרש ניתוח משפטים מורכבים בעלי פסוקית מאוחה או משפטים מאוחים בעלי איברים מורכבים.**

2. ההערכה הבית־ספרית במסגרת 30% (סמל דיווח 11283)

התלקיט ככלי להוראה ולהערכה חלופית

30% מציון הבגרות בהבנה, הבעה ולשון עברית הוא הערכה בית־ספרית, הניתנת על הישגי התלמיד ועל שליטתו בידע ובמיומנויות הנלמדות והנבדקות בדרכי הערכה חלופיות. בעברית הערכה זו תיעשה בתלקיט, הכולל ראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה של הלומדים בחומר הנלמד. התלקיט הוא ממהות המקצוע: תהליכי קריאה, כתיבה, בקרה ושכתוב. בתלקיט מוצגות עדויות לתהליך שהתלמיד עובר במהלך הלמידה: הטקסטים שהתלמיד קורא והמשמשים לו תשתיות לכתיבה, הטיוטות שהתלמיד כותב, המשוב שהתלמיד מקבל מעמיתיו וממוריו והשכתוב שנעשה בעקבות המשוב. התלקיט יכול גם משימות שונות הקשורות למיומנויות אורייניות ולשוניות הכוללות תהליכי בקרה ושכתוב, כגון כרזה, משחק, סקר, עיתון ומצגת בנושא מסוים. נוסף על כך, יש לשלב באופן שוטף פעילויות בהבעה בעליפה כמטרה וכאמצעי (ראו שילוב מטלות ההבעה בעליפה במסגרת [יחידות ההוראה](#) באתר הפיקוח על הוראת העברית). התלקיט, אם כן, משקף את מאמציהם, את התקדמותם ואת הישגיהם של הלומדים ומשמש כלי להערכה מעצבת ומתמשכת של תהליך הלמידה.

כיוון שהתלקיט הוא אוסף של משימות ושל עדויות הקשורות לתהליך ההוראה, יחליט המורה (מומלץ בשיתוף התלמיד) אילו מהחומרים הוא עצמו יבדוק ואילו מהחומרים ייבדקו בהערכה עצמית או במשוב עמיתים. מומלץ כי החומרים שהמורה ייקח לבדיקתו יוערכו במהלך כל השנה ולא יתרכזו בהערכה אחת מסכמת של התלקיט כולו. בדרך זו אפשר להימנע מבדיקת כל תכולת התיקים בסוף השנה.

התלקיט הוא חלופה להערכה המסורתית, ולכן במסגרת 30% אין צורך להוסיף ולקיים לצידו גם את שגרת המבחנים הרגילה. המבחן יכול להיחשב כחלופה בהערכה כשהוא מלווה ברפלקציה, בתכנון משותף של המבחן עם התלמידים, במשוב עמיתים וכיוצא בזה.

! מאחר שהציון על התלקיט הוא חלק מציון הבגרות בעברית של התלמיד חשוב לשמור על איכות ועל רף הראויים לבוגר מערכת החינוך והנגזרים מיעדיה של תוכנית הלימודים בעברית.

עקרונות לתכולת התלקיט

כללי
<ul style="list-style-type: none">• התלקיט כולל עדויות למעורבות המורה ולהערכתו (יודגש כי מעורבות מורה אינה בהכרח בדיקה מקיפה של כל אחד מתוצרי הכתיבה בתלקיט).• התלקיט כולל עדויות ללמידת עמיתים ולדיאלוג בין התלמידים.• בתלקיט יש ביטוי לתהליכים רפלקטיביים על תוצרי התלקיט הן בתחום ההבנה וההבעה הן בתחום הלשוני.
הבנת הנקרא
<ul style="list-style-type: none">• התלקיט כולל עיסוק בהבנת הנקרא ובקריאה ביקורתית של טקסטים כמטרה וכתשתית לכתיבה.• התלקיט כולל משימות אורייניות המכשירות את הלומד ברוח פיזה.²

² על פיזה 2018 ומשימות פיזה ראו חוזר המפמ"ר להוראת העברית בחטיבות העליונות תשע"ח.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
הפיקוח על הוראת העברית

ההבעה בכתב
<ul style="list-style-type: none">• מטלות הכתיבה הניתנות לתלמידים הולמות את הרף הראוי לחטיבה העליונה.• התלקיט כולל מטלות כתיבה קצרות טווח.³• התלקיט כולל לפחות <u>שתי</u> כתיבות טיעון ארוכות טווח, אשר כל אחת מהן מבוססת על 2-3 טקסטים בהיקפים שונים וברמות מורכבות שונות המתאימות לתלמיד בחטיבה העליונה.• היקף הכתיבה של כל אחד מתוצרי הכתיבה ארוכת הטווח הוא 500-700 מילים.• התלקיט כולל עדויות לטיוט ולשכתוב.
התחום הלשוני
<ul style="list-style-type: none">• התחום הלשוני הנבחר ללמידה במסגרת 30% אינו מתחום ההעמקה של לימודי 70%.• העיסוק בנושא הלשוני: ההקניה, התרגול והחקר, הולם את הרף הנדרש בחטיבה העליונה.• בתלקיט יש ביטוי לתהליכי חקר לשוני שנעשו במסגרת הוראת התחום הלשוני הנבחר.
ההבעה בעל־פה
<ul style="list-style-type: none">• בתלקיט יש ביטוי להבעה בעל־פה, כגון הרצאת דברים (פרזנטציה), בעקבות קריאה וכתבה ובעקבות חקר של הנושא הלשוני.

איכות התלקיט וגיוונו (לצד נושאים נוספים הקשורים לבחינה החיצונית) כמו גם המלצות לארגון תכולת התלקיט ולאופן ההערכה יעמדו במרכז ההשתלמויות ובהדרכה. גם קהילת המורים לעברית יכולה לשמש במה לשיתוף בהצעות לארגון תכולת התיק.

חשוב לשמור את הנתונים של התלמידים לשימוש פנימי בבית הספר ולתעד באופן מפורט את ביצועיהם כדי לבדוק את התקדמותם.

דגשים להוראת הבנת הנקרא

בהוראת הבנת הנקרא חשוב לבחור קטעים מגוונים, עדכניים ורלוונטיים המתאימים לתלמידים בעלי לקות בשמיעה. אין לעסוק בטקסטים שנושאייהם הם שמיעה, שפה, מוזיקה, שירה וכיוצא באלה. יש להקפיד על כך כי רמת הלשון, המורכבות התחבירית ואוצר המילים והצירופים יהיו ברמה שתתאים לתלמידים בעלי לקות בשמיעה.

- התלמידים יקראו ויפיקו טקסטים מסוגים שונים ומסוגות שונות.
- התלמידים יקראו טקסטים רציפים ובלתי רציפים בהיקפים שונים. היקף הטקסטים ינוע בין 350 ל-500 מילים בטקסט.
- ניתוח הטקסט יהיה על פי ממדי ההבנה השונים: איתור מידע, פרשנות והיסק, הערכה וביקורת וכן טיפול באוצר מילים.
- הבעה בכתב: הלמידה תתמקד במהלכי כתיבה קצרי טווח וארוכי טווח. התלמידים יידרשו לכתוב לפחות שני מאמרי טיעון בהיקף של כ-350 מילים המבוססים על שני מקורות מידע (כל מאמר).

³ יודגש כי המונחים **כתיבה ארוכת טווח** ו**קצרת טווח** נוגעים למשך העיסוק בתהליך הכתיבה ולא להיקף התוצרים או לכמותם.

• **אפשרות א: מערכת הצורות**

הוראת הצורות במסגרת 30% תתבסס על מפרט התכנים שהוצג לשאלון הבחינה. מורה שיבחר ללמד את מערכת הצורות במסגרת 30% ימיר את הבחינות בנושא באירועי הערכה חלופית.

• **אפשרות ב: תחביר**

הוראת הנושאים הלשוניים תתבסס על מפרט התכנים שהוצג לשאלון הבחינה. ההוראה תהיה בהקשר טקסטואלי במידת האפשר תוך עמידה על היבטים פרגמטיים ופונקציונליים. אף שהנושאים המפורטים להלן מוצגים על פי נושאי לימוד תחביריים, אפשר ללמד על פי יחידות לימוד פרגמטיות, לדוגמה יחידת לימוד העוסקת ב**מונ'ליות בטקסט** תכלול את הנושאים האלה: משפטים בעלי נושא מודלי, נושא מורחב או פסוקית נושא. יש להדגיש כי תלמידים כבדי שמיעה וחירשים ייחשפו למשפטים מודליים או למשפטים בעלי פסוקית נושא ויעמדו על משמעותם הפרגמטית, אך לא יידרשו לניתוח תחבירי. דוגמה נוספת - יחידת לימוד העוסקת ב**דרכי מסירה** תכלול את הוראת הנושאים האלה: דיבור ישיר, דיבור עקיף, הסגר, פסוקית נושא, פסוקית מושא.

מורה שיבחר ללמד את מערכת הצורות במסגרת 30% ימיר את הבחינות בנושא באירועי הערכה חלופית.

3. שאלון 30% לנבחני משנה ולנבחנים אקסטרניים (סמל שאלון 11282)

נבחני משנה המעוניינים לשפר בתום לימודיהם את הציון הבית ספרי (11283) או נבחנים אקסטרניים אשר צריכים להיבחן 30% (11282), ייבחנו בשאלון 11282 המיועד לנבחנים הכלליים ויזכו לתוספת 10 נקודות לציון.

מפרט התכנים לשאלון 11282 מפורסם ב**חוזר המפמ"ר** להוראת העברית בחטיבות העליונות לשנה"ל תשע"ח.